

Иван Динић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департаман за немачки језик
и књижевност
(студент докторских студија)

UDC: 811.112.2'255.4:811.163.41
DOI: <https://doi.org/10.18485/prevod.2024.43.91.1>
Примљен: 03.03.2024.
Прихваћен: 24.06.2024.
Оригинални научни рад

ЕКВИВАЛЕНЦИЈА КАО МОДЕЛ АНАЛИЗЕ ГРЕШАКА У КЊИЖЕВНОМ ПРЕВОДУ НА ПРИМЕРУ АУТОБИОГРАФСKE ЗБИРКЕ *БЕРЛИНСКО ДЕТИЊСТВО*

У овом раду испитујемо могућност примене модела еквиваленције као методе за анализу грешака у књижевном преводу. Квалитативно истраживање је урађено на преводу књиге Валтера Бењамина *Берлинско детињство*. У раду је продискутовано десет примера грешака у преводу са аспекта успостављености различитих типова еквиваленције према Колеровој класификацији. На основу анализе закључујемо да је применом модела еквиваленције могуће описати грешке у преводу, без обзира на ком нивоу еквиваленције се јављају. Такође, закључујемо да ће изостајање денотативне са собом често повући изостављање и других типова еквиваленције. Развијање модела за евалуацију превода имало би користи како за наставу превођења, тако и за преводилачку праксу.

Кључне речи: транслатологија, грешке у преводу, анализа грешака, еквиваленција, упоређивање изворног и циљног текста, модел анализе превода.

In this paper, we examine the possibility of applying equivalence as a model for analyzing errors in literary translation. Qualitative research was conducted on the translation of Walter Benjamin's *Berlin Childhood*. The paper discusses ten examples of translation errors from the perspective of establishing different types of equivalence according to Koller's classification. Based on the analysis, we conclude that it is possible to describe translation errors using equivalence, regardless of the level on which they appear. Additionally, we conclude that the absence of denotative equivalence will also affect other types of equivalence. Developing a model for translation evaluation would be beneficial for both translation teaching and translation practice.

Keywords: translation studies, translation errors, error analysis, equivalence, comparing source and target texts, translation analysis model

1. Увод

Проблем оцењивања квалитета превода, поготово када је у питању књижевно превођење, представља једно од питања на које наука о превођењу и дан-данас нема коначан одговор. Стога је развој објективне методологије веома актуелан и важан задатак савремене транслатологије. Поред истраживача, превод могу оцењивати различите особе – уредници, лектори, критичари, читаоци, односно учесници међујезичке комуникације, наручиоци, па и сами преводитељи и преводитељке. Превод се може евалуирати и у односу на оригинал и независно од њега. Критеријум оцењивања може бити степен блискости оригиналу, квалитет језичке стране текста, способност превода да пренесе доминантну функцију оригинала итд. Од свих фактора који утичу на квалитет превода, чини нам се да се најобјективније може оценити степен еквиваленције оригиналу, који се утврђује контрастивном анализом садржаја и форме двају текстова. Циљ овог рада јесте испитивање могућности примене модела еквиваленције при анализи грешака у књижевном преводу, чиме би се понудио модел за евалуацију превода којим се смањује субјективност. Анализа је рађена на примеру аутобиографске збирке *Berliner Kindheit um neunzehnhundert* Валтера Бењамина (1950) и њеног превода на српски језик *Берлинско гејињсџво* Јовице Аћина (1997).

Полазна претпоставка је да се поређењем еквиваленције остварене на лексичком и текстуалном нивоу могу уочити и описати евентуални недостаци у преводу. Основни циљ превода јесте да пренесе значење текста с изворног језика (ИЈ) на циљни језик (ЦЈ), и то на начин како су аутор или ауторка намеравали да текст буде обликован (Newmark 1988: 5). Због тога иницијално усмеравамо пажњу на лексичке јединице као на примарне носиоце семантичког садржаја. Услед разлика између српске и немачке лексике, које могу бити условљене и културним специфичностима, не очекује се да је еквиваленцију могуће увек остварити на нивоу речи. У тим случајевима могу се употребити бројне технике за надомештање лексичких ограничења или премошћивање појмовних лакуна. Успешност примене тих поступака могуће је сагледати тек на вишем језичком нивоу (реченица, односно текст).

Користећи контрастивну и квалитативну анализу, у раду издвајамо поједина места на којима еквиваленција на нивоу текста није успостављена. Типологију еквиваленције коју примењујемо у овом раду дао је В. Колер (Koller 2004: 214–266) разликујући денотативну, конотативну, текстуално-нормативну, прагматичку и формално-естетску еквиваленцију. Корпус је обрађен у оквиру ширег истраживања успостављања еквиваленције и за ту анализу је издвојено 100 реченица које су дале 278 појединачних потврда. За потребе овог рада издвајамо десет реченица које ћемо продискутовати.

Рад не треба читати као критику конкретног превода, већ искључиво као тестирање модела еквиваленције као методе евалуације превода. Из тог разлога не нудимо другачија могућа решења, што је уобичајена пракса у критици. Наглашавамо да је као корпус могла бити одабрана било која друга књига преведена са немачког на српски језик. Такође, желимо да искористимо прилику да изразимо захвалност преводиоцу, Јовици Аћину, за напоран и вредан рад којим Валтера Бењамина, и немачку књижевност уопште, чини доступним на српском језику.

Главни допринос рада видимо у томе што наша анализа показује да је могуће успешно применити релативно једноставан модел анализе грешака у преводу на основу концепта еквиваленције који је, иако критикован у теорији, веома близак преводиоцима и преводитељкама у практичном раду (Baker 1992: 5–6). Узимајући у обзир различите типове еквиваленције коју треба постићи, преводац или преводитељка могу и самостално евалуирати књижевни превод, што би допринело побољшању квалитета превода као финалног производа и, последично, допринело бољој перцепцији страног аутора или ауторке у циљној култури.

2. Појам еквиваленције

Еквиваленција и еквивалент су термини које се јављају у научној и стручној литератури за означавање различитих појмова, од лексичког пара са истим (или сличним) значењем (Koller 2004: 219), преко технике превођења (Vinay – Darbelnet 1995: 38) до циља, односно жељеног резултата превођења (Newmark 1988: 48). Премда се ради о сродним и повезаним појмовима, оваква термилошка неусаглашеност између аутора и ауторки отежава дефинисање појма еквиваленције.

Упоредо са различитим схватањем еквиваленције аутори и ауторке заузимају и различите вредносне ставове према том концепту, од тога да је она „језгро сваке теорије превођења“¹ (Albrecht 1987 према Koller 2004: 189) до тога да се ради о „илузији еквиваленције“ и о субјективном и застарелом појму који нема научну релевантност (Snell-Hornby 2006: 32, 38, 156). За Џ. Катфорда еквиваленција је „емпиријски феномен који се открива упоређивањем текстова на ИЈ и ЦЈ“ (Catford 1967: 27). За Колера је она „однос између циљног текста и изворног текста, који је конституишући за превод“ (Koller 2004: 189). У функционалној теорији (*Funktionale Übersetzungstheorie*) еквиваленција је потиснута у други план и место је уступила циљу, сврси, функцији, *skopos*-у, што су све термини које се користе синонимно (Reiß – Vermeer 1984: 96). Упоредо се развија још једна теорија оријентисана на циљ, дескриптивна преводачка теорија (енгл. *Descriptive Translation Studies*), чији зачетник и главни представник

1 Превод у чланку је сачинио аутор, осим када је другачије назначено.

Г. Тури (Toury 1995, 2012) поново уводи појам еквиваленције, али она код њега има искључиво дескриптивну улогу. За њега је еквиваленција „сет односа на основу којих се разликују прикладни од неприкладних начина превођења за конкретну културу“ (Toury 2012: 112).

Готово истовремено А. Нојберт (Neubert 1994: 413–414) упозорава на горепоменуту терминолошку конфузију и критикује свођење еквиваленције на „лингвистичку еквиваленцију“: „Оно што се с правом оцењује да је лингвистички еквивалентно може веома често да се квалификује као 'преводачки' нееквивалентно“ (Neubert 1994: 414). Међутим, он не одбацује еквиваленцију, већ је редефинише као „функционални концепт који се може приписати одређеној преводачкој ситуацији“ (Neubert 1994: 414 – курзив у оригиналу). Аутор ће такође критиковати схватање еквиваленције као денотативне једнакости између оригинала и превода: „она често не само да се тешко постиже, већ може бити и у потпуности непожељан циљ“ (Neubert 1994: 415). А. Пим тврди да „еквиваленција дефинише превод“ (Pym 1995: 166). Бејкер посвећује целу књигу питању како се еквиваленција постиже (или не постиже) на нивоу речи, фразе, граматике, текста и слично, али напомиње да ту реч прихвата „просто зато што су преводиоци навикли на њу, а не зато што има неки теоријски статус“ (Baker 1992: 5–6).

Еквиваленцијом на пољу фразеологизама немачког и српског језика бавила се Марија Станојевић Веселиновић и то најпре у докторској дисертацији (2018), а затим и у појединачним чланцима, као, на пример, еквиваленцијом између компаративних фразеологизама у концептуалном пољу очигледност (2020) и у лексичком пољу богатство (2022). Критику превода и поређење превода можемо наћи и у радовима Катарине Пантовић (2021), Николине Зобенице (2013) и Ане Митевске (2020). Међутим, нисмо пронашли радове који су се бавили еквиваленцијом као моделом за анализу превода, као ни преводом дела Валтера Бењамина уопште.

У овом раду еквиваленцију схватамо на два начина: и као однос између појединих лексичких јединица у тексту на ИЈ и ЦЈ и као „жељени резултат превода“ (Newmark, 1988, стр. 48 – курзив у оригиналу). У том смислу, еквиваленцију на лексичком нивоу не схватамо као критеријум ваљаности превода, већ као полазну тачку у односу на коју пратимо промене (примену преводачких техника) зарад постизања еквиваленције на нивоу реченице, односно текста.

2.1. Колерова шийологија еквиваленције

С обзиром на комплексност питања, јавља се више различитих подела еквиваленције. Неке од тих подела су комплементарне јер узимају различите принципе класификације, рефлектујући различите

карактеристике еквиваленције (према врсти значења, према степену, према нивоу језика, према употреби и слично). Друге поделе су конкурентне, јер имају различита теоријска полазишта, те доводе до другачијих закључака. Овде ћемо укратко приказати типологију еквиваленције која је операционализована у нашем раду.

Разрађујући претходно постојеће моделе, Колер (Koller 2004: 214–266) дели еквиваленцију на пет типова: денотативна, конотативна, текстуално-нормативна, прагматичка и формално-естетска.

Денотативна еквиваленција

Денотативна еквиваленција² се односи на „екстралингвистичке околности које су садржане у тексту“ (Koller 1995: 197). Једноставније речено, денотативна еквиваленција између две речи језичког пара постоји онда кад обе речи означавају исту или сличну ствар, појаву, процес, стање и сл. у својим језичким системима. Примарно подручје уочавања денотативне еквиваленције је лексика.

Конотативна еквиваленција

Конотативна еквиваленција³ се односи на различите начине вербализације истог денотативног садржаја, нпр. јести, обедовати, ждрати, узимати храну и сл. „Конотативне вредности“ (Koller 2004: 241) произилазе из постојања различитих слојева унутар једног језика. Проблем који конотативна еквиваленција представља током превода лежи у томе што се системи конотативних вредности између различитих језика не подударују, а улога преводиоца је да у ЦЈ што је могуће ближе реализује конотацију одређене речи из ИЈ.

Текстуално-нормативна еквиваленција

Различите врсте текстова користе различита језичка средства за успостављање комуникације, како у смислу избора лексике, тако и у смислу примене различитих синтаксичких одлика.

Прагматичка еквиваленција

Прагматичка еквиваленција узима у обзир читалачку публику и ефекат који се код ње производи. Практично питање при превођењу јесте у којој мери сме и треба да се измени текст како би се прилагодио циљној публици.

2 Користи се и термин „референцијална еквиваленција“ (Baker – Saldanha 2009: 77).

3 У употреби је и термин „асоцијативна еквиваленција“ (Ђорђевић 2017: 31).

Формално-естетска еквиваленција

Формално-естетска еквиваленција представља „аналогију обликовања“ текста (Koller 2004: 252), и то у погледу лексике, синтаксе, стила и структуре, које овде треба посматрати као специфични експресивни карактер изворног текста. То значи да се при превођењу мора анализирати рима, врста стиха, ритам, стилске фигуре, игре речи, метафора и сл. Премда формално-естетска компонента није искључиво везана за књижевни текст, она је за њега конститутивни елемент јер „ако литерарни текст изгуби ове квалитете, губи и своју литерарност“ (Koller 2004: 253).

3. Истраживање

3.1. Корпус

Корпус чине оригинални текст на немачком дела Валтера Бењамина *Berliner Kindheit um neunzehnhundert*, објављен на страници *Projekt Gutenberg-DE*, и превод тог текста на српски који је сачинио Јовица Аћин и 1997. објавила издавачка кућа „Рад“, Београд, у оквиру издања *Једно-смерна улица – Берлинско дејинсџиво*.

Књига *Берлинско дејинсџиво* представља колекцију кратких ауто-биографских записа, које критичари називају „алегоријским минијатурама“ (Richter 2006: 226), „вињетама“ (*vignettes*) (Eiland 2006: vii), „минијатурним портретима“ (Szondi 2006: 3), док сам Бењамин говори о „Denkbilder“ (Steiner 2004: 148). Спис је настао у периоду од 1932. до 1938. године, али у целости је објављен тек постхумно, у верзији коју је 1950. припремио Теодор Адорно. Године 1981. у Националној библиотеци у Паризу пронађени су рукописи које је Бењамин оставио пре него што је побегао из Француске, а међу њима и верзија Берлинског детињства из 1938. која се сматра финалном (објављена 1989). Текст је значајно скраћен у односу на Адорново и Рексротово издање. Још једна верзија је пронађена 2000. године, позната као *Gießen Version* за коју се верује да је настала 1932/33. године (Eiland 2006: x).

Превод на српски урађен је на основу Рексротовог издања из 1972. године. Сам преводилац у напомени не прецизира која је верзија коришћена као изворни текст, већ тврди: „Пронађене су многе верзије рукописа, а преводилац је о свим доступним [...] водио неопходног рачуна“ (Аћин 1997: 149). Међутим, на основу броја прича, њиховог редоследа, садржаја и назива⁴, могуће је поуздано утврдити о ком издању се ради.

4 Прича *Schränke* која је овде преведена као „Ормари“ у финалном издању се зове *Der Strumpf* и скраћена је са пет на једну страницу текста. Такође, „Књижурде“ (*Schmöker*) имају назив *Knabenbücher* у верзији пронађеној 1981.

Одговарајући текст на немачком зарад упоређивања превода пронашли смо на страници *Projekt Gutenberg-DE*.

3.2. Меџоголоџија

Корпус је обрађен у оквиру ширег истраживања успостављања еквиваленције између текстова на ИЈ и ЦЈ, и то најпре упоредним читањем оригинала и превода, при чему су означавана места у тексту (речи или реченице) где не постоји потпуна еквиваленција или где она није евидентна. Током наредног читања направљена је ужа селекција од 284 реченице одакле смо свесно изоставили оне реченице које садрже учестале и типолошки сличне потврде. Такође смо занемарили примере атипичне употребе језика која не утиче значајно на семантику, као што су: дијатопијска маркираност, атипичан ред речи, правописне, граматичке и штампарске грешке и употреба речи са ниском фреквентношћу.

Након грубе класификације 284 примера, издвојено је 100 реченица које боље илуструју сложеност концепта еквиваленције и поступака којима се она остварује у преводу, односно разлога због којих се не остварује. С обзиром на то да циљ истраживања није критика нити квантитативна анализа конкретног превода, већ испитивање еквиваленције, сматрамо да је овакав селективан начин одабира примера оправдан.

У оквиру ових 100 реченица посебно су анотиране лексичке јединице које представљају места на којима се испитивала успостављеност еквиваленције. Са изузетком 24 реченице, све остале садрже већи број лексичких јединица које су засебно обрађиване, тако да је за коначну обраду добијено 278 примера.

Примарно коришћени речници при анотацији јесу онлајн издање Дудена (*Duden online*) и Речник српског језика (РСЈ 2011). Додатно смо консултовали Речник српскохрватског књижевног језика (РСКЈ 1973), онлајн издање *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* (DWDS), *Deutsch-Kroatisches Wörterbuch, Njemačko-hrvatski rječnik* (Uroić – Hurm 2004) и Правопис српског језика (ПСЈ 2011).

3.3. Резултати и дискусија

У наредном делу рада приказаћемо неке од уочених грешака у преводу и прокоментарисаћемо их са аспекта типова еквиваленције. Примери су грубо груписани према врсти грешака само зарад организације текста, а не са намером представљања одређене типологије.

3.3.1. Дословни превод као узрок изостанка текстуалне еквиваленције

На одређеним местима могуће је приметити да се преводилац решио за речнички еквивалент одређених речи не обазирући се на контекст. Тако, на пример, већ у стиховима који су узети као епиграф збирке можемо приметити да упркос постојању денотативне еквиваленције на нивоу лексеме, конотативна, прагматичка и формално-естетска изостају:

(1) O <u>braungebackne</u> Siegessäule mit Winterzucker aus den Kindertagen. (епиграф)	O, <u>лепо печени</u> стубу победе посут зимским шећером из дечјих дана. (БД: 70) ⁵

Јасно је да се атрибутом *braungebacken* у овим стиховима не мисли на квалитет печености Стуба победе. Бењамин је овом сликом желео да постигне други ефекат: да укаже на његову боју, вероватно и да асоцира на угодност домаће атмосфере, евоцира пријатна сећања повезана са мирисима детињства. Знатно бољи превод ових стихова налазимо на крају књиге у коментару преводиоца: „О, стубу победе позлаћени као колач [...]“ (Аџић 1997: 150).

Метафорични језик захтева веће ангажовање при преводу, међутим, сличне примере је могуће наћи и у преводу конкретније употребе језика. Рецимо, говорећи о свом кретању кроз Тиргартен, Бењамин као оријентир помиње Бендлеров мост чији лук пореди са падином, а онда наста-вља:

(2) Unweit von <u>ihrem Fuße</u> lag das Ziel: der Friedrich Wilhelm und die Königin Luise. (ВК/Tiergarten)	Циљ је лежао недалеко од <u>његовог стопала</u> : Фридрих-Вилхелм и краљица Лујза. (БД: 71)

Док реч *Fuß* у немачком може да означава како доњи или носећи део предмета или објекта (Duden: Fuß 2a, 2b; DWDS: Fuß 3c), тако и подножје брда или планине (DWDS: Fuß 3b), у српском значење стопала је везано само за доњи део ноге човека (РСЈ 2011: 1249), те дослован превод уноси забуну при читању јер се поставља питање о чијем стопалу је реч. Еквиваленција изостаје већ на денотативном нивоу.

5 Код навода на српском наведен је број странице *Берлинској дејингсџива* (БД) у издању Рада, 1997. Како је за немачки извор коришћено издање на интернету без пагинације, наведен је наслов слике.

3.3.2. Погрешан превод фразеологизама

Прва потврда садржи једноставан пример промене значења фразеологизма:

(3) Nicht möglich, <u>ihnen übern Weg zu trauen</u> . (BK/Das Fieber)	Немогућно је <u>бити поносан на њих</u> . (БД, стр. 112)

Израз *jemandem nicht übern Weg trauen* има значење 'не веровати некоме' или 'немати поверења у некога'. Денотативна еквиваленција очигледно није успостављена, али превод уноси промену и у конотацији реченице, уводећи етичку димензију 'поноса' наместо ефекта изненађења.

Наредна потврда показује фразу која није добро пренета, односно у потпуности је занемарена, тако да реченица постаје нејасна:

(4) Daß Affen auf der Bühne ungewöhnlich sein mußten, <u>kam im Rahmen dieses Ungewöhnlichsten</u> : der Bühne <u>nicht zur Geltung</u> . (BK/Affentheater)	Да су мајмуни на позорници морали бити необичан призор спало је у оквир оног најнеобичнијег: позорница сама. (БД: 109)

У преводу је у потпуности испуштен део израза *zur Geltung (nicht) kommen*, тако да добијамо утисак да су мајмуни били необични због позорнице. Аутор, међутим, поручује нешто друго – да мајмуни на позорници чак нису долазили до изражаја управо због његове фасцинације позорницом.

У оба ова примера денотативна еквиваленција је неостварена. У првом случају (3) то са собом повлачи и изостајање прагматичке еквиваленције – пажња при читању фокусирана је на необичну констатацију каква не постоји у изворном тексту (ИТ). У другом (4) значење реченице је у потпуности промењено.

3.3.3. Описни превод

Према је стратегија описног превода на многим местима оправдано и успешно примењена, наилазимо и на следеће примере који нису довели до жељеног резултата:

(5) Sie [Die Siegessäule] stand auf dem weiten Platz wie das rote Datum auf dem <u>Abreißkalender</u> . (BK/Die Siegessäule)	Истицао се на пространом шеталишту као црвени датум на <u>календару с листовима на кидање</u> . (БД: 77)

Код Ека се јавља појам „Суштинског Садржаја“ [sic!] (Еко 2011: 101), односно у енглеском преводу *Nuclear Content* (Еко 2000: 137), који подразумева минимум информација потребних за разумевање. Код описног превођења или превођења дефиницијом, препознавање „Суштинског Садржаја“ омогућава да се текст не оптерећује сувишним информацијама, које не само да не доприносе бољем разумевању, већ и нарушавају ток, ритам, динамику реченице, и то не само као њену естетску компоненту, него и као одлику која усмерава фокус пажње при читању. У овом случају јавља се појам *Abreißkalender*, за који у српском не постоји одговарајући превод. Преводилац прибегава опису тог појма, дајући му једну од карактеристика – ону која проистиче директно из значења првог конституента сложенице: *abreißen* (откинути, отргнути). То за последицу има синтагму која није толико уобичајена у српском језику „календар с листовима на кидање“. Пажња је преусмерена са Стуба победе, о коме је реч, на питање о каквом календару се ради. Поврх тога, читалац или читатељка ће вероватно доћи до погрешног закључка о изгледу календара и пронаћи ће у свом искуству предмет који је најближи датом опису: календар са целим месецом на једној страници која се може откинути. Реч је, међутим, о календару на коме је сваки датум написан на посебном листу. Датум на таквом календару, овде још и црвен, стоји усамљено, истакнуто и значајно као Стуб победе на широком тргу. На календару са целим месецом на листу, црвени датум се не би једнако истицао у „друштву“ осталих црвених датума (чак и да нема других празника, недеље су обележене црвеном бојом). Читаоци и читатељке не само да су преусмерили пажњу са поенте реченице, већ су је и усмерили на, вероватно, погрешну представу о изгледу календара. Стога можемо закључити да овде није успостављена ни денотативна (не знамо, на крају, о каквом календару је реч), ни конотативна (нисмо стекли утисак о истакнутости Стуба победе путем овог поређења), ни прагматичка еквиваленција (ефекат реченице је да се запитамо о календару).

Следећи пример односи се на превод једног културно-лексичког униката⁶ везаног за алпски предео Немачке и Аустрије:

6 Термин „културно-лексички уникат“ користи Јелена Костић-Томовић у монографији *Савремена немачка лексикографија* и прави разлику између „културно-лексичких униката“ и „културно означених речи“ (77). Културно означена је „реч неког језика чије разумевање нужно претпоставља познавање одређених социо-културних специфичности одговарајуће заједнице“ (Томовић 2009: 200–201 према Костић-Томовић 2017: 74). При чему „културно означене лексеме [sic] не морају бити везане само за једну културу, већ за шири културни круг“ (77).

(6) Am Ende <u>brachte</u> man mich einem roh gepinselten Prospekt der Alpen <u>dar</u>, und meine Rechte, die ein <u>Gemsbarthütlein</u> erheben mußte, legte auf die Wolken und Firnen der Bespannung ihren Schatten. (BK/Die Mummerehlen)	Коначно сам био <u>жртвован</u> једном грубо осликаном проспекту Алпа, а моја десна рука, која је морала да подигне <u>шеширић од камиље длаке</u>, бацала је сенку на облаке и глечаре распростртог платна. (БД: 101)

Реч *Gemsbarthütlein*, односно *Gemsbarthut* означава традиционални шешир са подручја Алпа са украсом од длаке алпске дивокозе, а не, као што превод овде тврди, шешир направљен од камиље длаке. Овде не само да је у преводу изгубљено значење на референцијалном нивоу, већ је изгубљена и цела слика која показује да је Бењамин усликан испред постера Алпа у народној ношњи из алпског региона.

Премда се не ради о истом типу грешке, ове бисмо прокоментари-сали и реч „жртвовати“. Понуђен је један од превода речи *darbringen* који се може наћи у речнику. Оправдање за такав избор постоји у претходној реченици: „Das war beim Photographen. Wohin ich blickte, sah ich mich umstellt von Leinwandschirmen, Polstern, Sockeln, die nach meinem Bilde gierten wie die Schatten des Hades nach dem Blut des Opfertieres.“ Међутим, „жртвовати“ има конотацију која подразумева одрицање, остајање без нечега (нпр. „жртвовати краљицу у шаху“ или „жртвовати каријеру“). Посебно језиву слику ствара „жртвовање некога“. У овом случају много прихватљивији (и директнији) превод би био „принети“, који би очувао алузију на жртвовање („принети жртву“) без једнако непријатне конотације, али и јасније приказао да је он стављен (принет) пред постер.

3.3.4. Погрешно преношење реченице у целини

На неколико места могуће је приметити да је смисао реченице због занемаривања само једног елемента у целини погрешно пренет на српски. Тако, у првом случају (7) имамо препознавање промене значења које долази из рекције глагола:

(7) Denn sie <u>verstanden sich aufs</u> Warten. (BK/Tiergarten)	Јер оне <u>су себе разумевале</u> <u>на основу</u> чекања. (БК: 74)

Говорећи о каријатидама на улазу у кућу, Бењамин даје ову реченицу која није херметична персонификација – њихово „разумевање чекања“ долази од њихове окамењености на улазним вратима где дочекују и испраћају „у живот или у кућу“ (БД: 74). Глагол са регираним префиксом

sich verstehen auf etwas има директан еквивалент у српском „разумети се у нешто“. Преводилац, међутим, целу слику преноси као дубљи садржај којим се казује да оне своју егзистенцију разумеју на основу чекања.

У другом примеру (8) имамо изостављено поређење, тако да је добијена нејасна реченица која, поред тога, нетачно преноси намеру аутора:

(8) Wie eine Mutter, die das Neugeborene an ihre Brust legt, ohne es zu wecken, verfährt das Leben lange Zeit mit der noch zarten Erinnerung an die Kindheit. (BK/Loggien)	Дуго времена чува живот за још крхко сећање на детињство нежност мајке која новорођеном даје да сиса а да га не буди. (БД: 137)

Док у оригиналној реченици имамо слику како живот пажљиво чува сећање на детињство, у преводу добијамо слику у којој живот за потребе сећања чува нежност мајке која доји новорођенче. Осим денотативног неподударана, јавља се и проблем са ефектом (прагматиком) нејасне реченице.

3.3.5. Погрешан превод појединачне речи

У наредном примеру можемо приметити две промене значења које се не могу оправдати контекстом или жељеним ефектом:

(9) Das Rad, obwohl es keinen <u>Freilauf</u> hatte und der Weg noch <u>eben</u> war, <u>ging wie von selbst</u> . (BK/Pfaueninsel und Glienicke)	Бицикл, премда се <u>није</u> могло куд се хоће и пут се још <u>пењао</u> , <u>ишао је као сам од себе</u> . (БД, 143)

Реч *Freilauf* у контексту зоологије заиста означава слободно кретање животиња у дивљини, али то не може бити карактеристика бицикла. Овде се, заправо, мисли на зупчаник који омогућава окретање точка без истовременог окретања педала.

Други део ове реченице још јасније показује денотативно непоклапање: придев *eben* који значи раван овде је транспониран глаголом „пењати се“.

Последњи део реченице бисмо такође могли да прокоментаришемо с обзиром на прагматичку употребу израза. Рећи да нешто „иде као само од себе“ у српском углавном означава лакоћу и повољан ток радње. Бењамин овде, међутим, говори да нема контролу над бициклом, који иде као да има своју вољу, упркос томе што га он контролише педалама које су повратно повезане са точком и упркос томе што је пут раван. То значење из превода није недвосмислено јасно, посебно ако се сагледа у

новоствореном контексту реченице, где, премда се пут пење, што представља отежавајуће прилике за вожњу, бицикл иде као сам од себе.

Наредни пример довољно је само кратко прокоментарисати:

- (10) Beim Lesen hielt ich mir die Ohren zu. Приликом читања држао
(BK/Schmöker) сам се за уши. (БД, 116)

Глагол *zuhalten* значи затворити, држати затвореним, а у овом контексту могао би се превести и као запушити уши, покрити уши рукама. Преводом „држати се за уши“ ствара се готово комична слика, чиме је промењена конотација реченице.

4. Закључак

У књижевном превођењу, као и при евалуацији превода, тешко је, ако је уопште могуће, избећи субјективност. Један од циљева транслатологије био би да понуди моделе чијом применом би се субјективност критике превода свела на најмању меру. У овом раду смо као предложени модел тестирали примену еквиваленције и то на примерима грешака. На свим примерима где денотативна еквиваленција није успостављена примећујемо проблем и са успостављањем и неког другог типа еквиваленције. Да ли ће то увек бити случај, потребно је проверити на већем броју примера. Насупрот томе, имали смо случајеве где денотативна еквиваленција јесте реализована (нпр. 1, 6), али неуспостављање неког другог типа еквиваленције представља грешку, односно, у нашем случају, јасно указује на њу и омогућује да се она опише.

Критике које су упућене концепту еквиваленције можемо да разумемо, и то посебно у светлу књижевног превођења, где је нагласак управо на преношењу смисла, а не на веродостојном репродуковању текста на другом језику. Међутим, чини се да се те критике понекад своде на терминолошку расправу. Уско схваћена еквиваленција као тражење одговарајућег превода реч по реч свакако неће бити остварива ни у некњижевном преводу, нити је она као таква циљ. Осим тога, Колерова типологија еквиваленције укључује различите врсте значења које узимају у обзир много шири контекст него што је то непосредно окружење речи. Управо захваљујући примени ове типологије можемо да опишемо зашто буквални превод „лепо печени стубу победе“ није добар у датом контексту, имајући у виду све аспекте еквиваленције. Уводећи типологију еквиваленције могуће је детектовати недостатке тамо где она није остварена.

У овом раду фокусирали смо се на анализу грешака. Наредни корак био би тестирање овог модела анализе превода на комплекснијим случајевима, где одустајање од еквиваленције на нивоу лексеме заправо

доводи до успостављања еквиваленције на нивоу текста. Тиме би се понудио систематичан приступ за евалуацију превода који би могао да се користи како у настави превођења, тако и у преводилачкој пракси.

Литература

- Пантовић Катарина. „Изазов превођења Франца Кафке (оглед о два превода приповетке Преображај)“. *Филолошки њоїледи* 48:1 (2021): 153–169.
- [Pantović Katarina. „Izazov prevođenja Franca Kafke (ogled o dva prevoda pripovetke Preobražaj)“. *Filološki pogledi* 48:1 (2021): 153–169]
- РСКЈ: *Речник српскохрватскоїа књижевноїа језика* (ур. Стевановић Михаило и др.). Нови Сад : Матица српска, Загреб: Матица хрватска, 1973.
- [RSKJ: *Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika* (ur. Stevanović Mihailo i dr.). Novi Sad: Matica srpska, Zagreb: Matica hrvatska 1973]
- РСЈ: *Речник српскоїа језика (измењено и њоїрављено издање)* (ред. и ур. Мирослав Николић). Нови Сад: Матица српска, 2011.
- [RSJ: *Rečnik srpskog jezika (izmenjeno i popravljeno izdanje)* (ur. Vujanić Milica i dr.). Novi Sad: Matica srpska, 2011]
- Стојановић Веселиновић Марија. *Комїаратїивни фразеолоїизми за језички њар српски-немачки* [Необјављена докторска дисертација]. Крагујевац, 2018. <https://phaidrakg.kg.ac.rs/view/o:1013>. 19.6.2024.
- [Stojanović Veselinović Marija. *Komparativni frazeologizmi za jezički par srpski-nemački* [Neobjavljena doktorska disertacija]. Kragujevac, 2018. <https://phaidrakg.kg.ac.rs/view/o:1013>]
- Стојановић Веселиновић Марија. „Придевски компаративни фразеологизми у српском језику за концептуално поље очигледности и њихови еквиваленти у немачком језику“. *Наслеђе* 17:47 (2020): 167–81.
- [Stojanović Veselinović Marija. „Pridevski komparativni frazeologizmi u srpskom jeziku za konceptualno polje očiglednost i njihovi ekvivalenti u nemačkom jeziku“. *Nasleđe* 17:47 (2020): 167–81]
- Стојановић Веселиновић Марија. „Контрастивна анализа компаративних фразеологизама у српском и немачком језику за лексичко поље богатство“. *Узданица* 19:2 (2022): 21–37.
- [Stojanović Veselinović Marija. „Kontrastivna analiza komparativnih frazeologizama u srpskom i nemačkom jeziku za leksičko polje bogatstvo“. *Uzdanica* 19:2 (2022): 21–37]
- Вучковић Драгана. „Начин исказивања монолога у преводу драмске поеме Петра Хандкеа Кроз села“. Милош Коваћевић, Јелена Петковић (ур.). *Савремена њроучавања језика и књижевности: зборник радова*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 207: 251–259.
- [Vučković Dragana. „Način iskazivanja monologa u prevodu dramske poeme Petera Handkea Kroz sela“. Miloš Kovačević, Jelena Petković (ur.). *Savremena proučavanja jezika i književnosti : zbornik radova*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 207: 251–259]
- Зобеница Николина. „Критика превода два поглавља Грасовог романа Лимени добош с немачког на српски језик“. *Мостови* 41:157/158 (2013): 145–157.
- [Zobenica Nikolina. „Kritika prevoda dva poglavlja Grasovog romana Limeni doboš s nemačkog na srpski jezik“. *Mostovi* 41:157/158 (2013): 145–157]

- Aćin Jovica. „Napomena prevodioca“. Valter Benjamin. *Jednosmerna ulica; Berlinsko detinjstvo*. Beograd: Rad, 1997: 149–150.
- Baker Mona. *In other words. A coursebook on translation*. London, New York: Routledge, 1992.
- Baker Mona, Gabriela Saldanha (ed.). *Routledge encyclopedia of translation studies (2. ed.)*. London: Routledge, 2009.
- Catford John Cunnison. *A linguistic theory of translation*. Oxford: Oxford University Press, 1965.
- Colina Sonia. „Evaluation/assessment“. Yves Gambier, Luc van Doorslaer (ed.). *Handbook of translation studies*. Vol. 2 (str. 43–48). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2011.
- Dorđević Jasmina P. *Neknjiževni tekst u savremenom prevodilaštvu*. Niš: Filozofski fakultet u Nišu, 2017.
- DUDEN: *Duden online*. <https://www.duden.de/>
- DWDS: Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart. <https://www.dwds.de/>
- Eco Umberto. *Kant and the platypus: Essays on language and cognition*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2000.
- Eiland Howard. „Translator’s foreword“. Walter Benjamin. *Berlin childhood around 1900 - final version*. Cambridge, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2006: vii–xvi.
- Eko Umberto. *Kazati gotovo istu stvar: iskustvo prevođenja*. Beograd: Paideia, 2011.
- Koller Werner. „The concept of equivalence and the object of translation studies“. *Target* 7:2 (1995): 191–222.
- Koller Werner. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 7. Abg. Wiebelsheim: Quelle & Meyer, 2004.
- Kostić-Tomović Jelena. *Savremena nemačka leksikografija*. Beograd: FOKUS – Forum za interkulturalnu komunikaciju, 2017.
- Mitrevski Ana. „Brechtova drama *Krug kredom* u prevodu Tatjane Šenk i Jovana Ćirilova“. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 45:1, 2020: 33–50.
- Neubert Albrecht. „Competence in translation. A complex skill, how to study and how to teach it“. Mary Snell-Hornby, Franz Pöchhacker, Klaus Kaindl (ed.). *Translation studies. An interdisciplinary*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1994: 411–420.
- Newmark Peter. *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall, 1988.
- Newmark Peter. „Non-literary in the light of literary translation“. *The Journal of Specialised Translation* 1 (2004): 8–13.
- Pym Anthony. „European translation studies, une science qui dérange, and why equivalence needn’t be a dirty word“. *Traduction, Terminologie, Rédaction* 8:1 (1995): 153–176.
- Reiß Katharina, Hans J. Vermeer. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1984.
- Richter Gerhard. „Acts of self-portraiture: Benjamin’s confessional and literary writings“. David S. Ferris. *The Cambridge companion to Walter Benjamin*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006: 221–237.
- Simurdić Iva. „Prevodilačke tehnike u srpskom prevodu pesme ‘Želja nad željama’ Mihaela Endea“. Jelena Kostić Tomović i dr. (ur). *Prevođenje kao veština i kao umetnost: Zbornik u čast Branimiru Živojinoviću povodom devedesetogodišnjice rođenja*. Beograd: Fokus, 2020: 149–161.

- Snell-Hornby Mary. *The turns of translation studies: New paradigms or shifting viewpoints?* Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006.
- Steiner Uwe. *Walter Benjamin*. Stuttgart: J.B. Metzler Verlag, 2004.
- Szondi Peter. „Hope in the past: On Walter Benjamin“. Walter Benjamin. *Berlin childhood around 1900*. Cambridge, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2006: 1–33.
- Toury Gideon. *Descriptive translation studies – and beyond* (Revised edition). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2012.
- Uroić Marija, Hurm Antun. *Deutsch-kroatisches Wörterbuch – Njemačko-hrvatski rječnik* (4. izdanje). Zagreb: Školska knjiga, 2004.
- Vinay Jean-Paul, Darbelnet Jean. *Comparative Stylistics of French and English: A methodology for translation*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1995 [1958].

Извору:

- Benjamin Valter. *Jednosmerna ulica; Berlinsko detinjstvo*. Beograd: Rad, 1997.
- Benjamin Walter. *Berliner Kindheit um Neunzehnhundert*. <https://www.projekt-gutenberg.org/benjamin/berlkind/berlkind.html> 01.03.2024.

Ivan Dinić

EQUIVALENCE AS A MODEL FOR ANALYZING ERRORS IN LITERARY TRANSLATION: THE CASE OF THE BOOK *BERLIN CHILDHOOD AROUND 1900*

Summary

The study examines the possibilities of applying equivalence as a model for analyzing errors in literary translation, thereby testing whether the concept of equivalence can be utilized for the evaluation of translations to reduce subjectivity. The analysis is conducted on the case of Walter Benjamin's book, *Berlin Childhood around 1900*, translated from German to Serbian. Using comparative and qualitative analysis, the paper highlights specific instances where textual equivalence is not established. These instances are examined by determining the achievement of equivalence according to the types provided by Koller (1995, 2004 [1979]): denotative, connotative, normative-textual, pragmatic, and formal equivalence. The analysis shows that equivalence, applied in this way, can be a sufficiently sensitive tool for describing errors. This provides a relatively simple model, familiar to translators (Baker 1992), which can be applied in translation teaching and translation practice to improve translation quality. The discussed instances have shown that the lack of denotative equivalence results in a lack of other types of equivalence.

Furthermore, in some instances, it is possible to determine the established denotative equivalence, but the absence of other types constitutes and explains an error.

Keywords: translation studies, translation errors, error analysis, equivalence, comparing source and target texts, translation analysis model

Иван Динић је германиста са мастером из превођења и докторанд страних филологија на Филозофском факултету у Нишу. Поља његовог интересовања укључују средњовековну и савремену немачку књижевност, студије културе, теорију превођења, семантику и анализу дискурса.

Ivan Dinić is a Germanist with a master's degree in translation and a doctoral candidate in foreign philology at the Faculty of Philosophy in Niš. His fields of interest include medieval and modern German literature, cultural studies, translation theory, semantics and discourse analysis.